

SVERIGES RUNINSKRIFTER

UTGIFNA AF

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

FÖRSTA BANDET

ÖLANDS RUNINSKRIFTER

GRANSKADE OCH TOLKADE

AF

SVEN SÖDERBERG OCH ERIK BRATE

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1900—1906

[111410]

12. Smedby kyrkogård.

Pl. IX. Fig. 12.

Literatur: L. 1316. — B. 1065.² — Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 11, utskriften nr 30. — Linnés *Öländska och Gotländska Resa*, s. 77. — Frigelius, *Handskrifna samlingar* (se s. 8). — Ahlqvist, *Ölands Historia*, II, 2, s. 155. — Sjöborg, *Samlingar för Nordens fornälskare*, III, s. 155. — A. Noreen, *Arkiv för Nordisk Filologi*, VI, s. 387 not.

Den fig. 12, pl. IX afbildade, stympade runstenen låg enligt Rhezelius år 1634 på en graf utanför den dörr, som fans på Smedby kyrkas långhus. Äfven Linné fann stenen år 1741 på denna plats, men på Ahlqvists tid var den flyttad och låg som »dörrflisa» (trappsten) vid samma kyrkdörr. Smedby gamla kyrka är nu nedrifven; förmodligen har runstenen fått tjänstgöra som byggnadsmaterial vid uppförandet af den nya kyrkan, som ligger på den gamlas plats. Ty våra forskningar efter stenen hafva varit resultatlösa.

Afbildningar af Smedbysten finnas hos Rhezelius, i Bautil samt hos Frigelius. Vår teckning är en kopia af Rhezelii teckning i konceptet.

Enligt Rhezelius hade detta fragment en höjd af 3 alnar (1,78 m), en bredd upptill af 6 kvarter (0,80 m), nedtill af 5¹/₂ kvarter (0,82 m). Dessa mått öfverensstämna i det närmaste med måtten i Bautil. Smedbysten har varit en ganska reslig minnesvård. Den kan beräknas hafva varit, då den var fullständig och stod upprätt, åtminstone en half aln högre än den bevarade delen, så att höjden öfver jordytan varit minst 3¹/₂ alnar (2,08 m). Bredden hade genom stymningen blifvit minskad med omkring en tredjedel.³

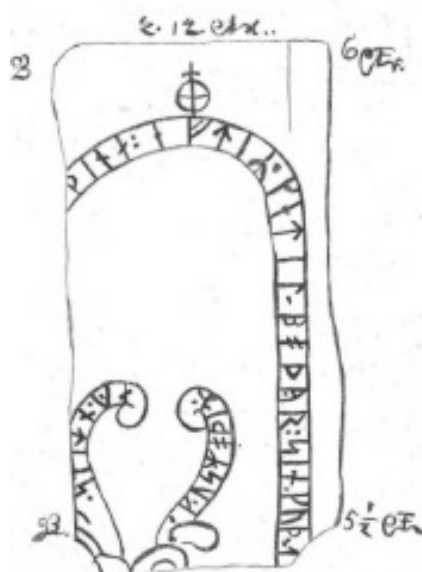
Inskriften har varit inbuggen i en enkel slinga af ett utseende, som är bekant från några andra öländska runstenar.⁴ Begge ändarna af inskriftbandet hafva formen af den hoprullade ändan af en skriftrulle, under det att vanligen den ena ändan af bandet blifvit

¹ Ett af *stiöpr* bildadt fem. *stiöpa*, styfdotter, förekommer L. 439.

² Teckningen i Bautil är signerad med Hadorphs och Törnevalls initialer. Jfr s. 6.

³ Teckningen i Bautil återgifver troligen fragmentets form bättre än Rhezelii (= vår fig. 12). Enligt Bautil har stenen varit bredare nedtill än upptill, medan man af Rhezelii teckning får intrycket att stenen varit rektangulär.

⁴ Alfösa nr 10, Säby nr 18, en nyfunnen runsten af sandsten samt af gotländsk form på Köpings kyrkogård och en runsten, som Hilfeling afbildat från Högby.

omformad till ett djurhufvud.¹ — Smedbysten är prydd med ett ornament, som icke är anträffadt på någon annan runsten, nämligen en korsbärande glob, som är anbragt på slingans öfversta rundning. Förmodligen har runnistaren hemtat denna figur från någon bild af den förste guddomspersonen, utrustad med detta magtens attribut.² Här på runstenen är figuren att betrakta som kristen symbol och gör samma tjänst som ett ensamt kors på andra runstenar, nämligen att utmärka såväl deras tro, som hafva åstadkommit minnesmärket, som den persons tro, till hvars åminnelse det blifvit upprättadt.

Inskriftens början har varit inhuggen i bandets ena ända, den till venster. Den har, i motsats till de andra bevarade delarna af inskriften, varit svårläst. Bautils teckning har här inga runor, och äfven Rhezelius har utelemnat alla runor på detta ställe i utskriftens teckning. I konceptets af oss fig. 12 pl. IX reproducerade teckning har Rhezelius här icke mindre än sju runor, utan att antyda att de varit otydliga: †††††††. **aūntiis** med skiljetecken (en punkt) efter. De sex första finnas äfven hos Frigelius, hvars teckning också i öfrigt ganska nära öfverensstämmer med Rhezelii.³ Man kan därför antaga, att Rhezelii läsning icke mycket afvikit från det som inskriften verkligen haft. Han har utelemnat dessa runor i utskriftens teckning, emedan han icke fått något begripligt ord ut af dem. Vi behöfva blott antaga en obetydlig felläsning, för att erhålla elementen till ett vanligt namn. Om vi läsa den första i-runan som † (5:te runan), få vi †††††††, **aūnteis**. Detta kunde på grund af grafisk omställning stå för **aūstein**, *Oystæinn*, i det runnistaren blott låtit **s** och **n** byta plats. Namnet *Oystæinn* träffas, skrifvet **austain**, i en annan öländsk inskrift, nämligen på den förlorade runstenen vid Bägby i Gårdslösa socken, L. 1300.⁴

De återstående delarna af inskriften äro otvifvelaktigt rätt lästa af Rhezelius:

— — — ††† : ††††† · ††††† · ††††† : ††† · ††† · [*] — — — — ††† ·
Ψ††††.

Transliteration: — — — **þina : eftir · ketil · boþur : sin · kup · [h] — — — —
kus · moþir ·**

Pricken i **þ** (i **boþur**) är antagligen felaktigt tillkommen; hvarken Bautil eller Frigelius hafva här någon prick. Tecknet närmast brottet (efter **†††**) är †, men Rhezelius har blott en del af det ena tvärstreckket, medan runan är nära fullständig i Bautil (hos Frigelius saknas denna runa alldeles). I öfrigt öfverensstämman Rhezelius och Bautil i

¹ Se Sophus Müller, *Dyreornamentiken i Norden*, Köbenhavn 1880 (aftryck ur *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie*) s. 126 ff.

² Jfr Didron, *Iconographie Chrétienne*, Paris 1843, p. 227.

³ Enda skillnaden mellan Rhezelius och Frigelius i återgifvandet af de sex runorna i början är att den senares teckning saknar pricken i **þ**, andra runan. — Ahlqvist har på detta ställe läst fyra tecken, som icke mycket afvika från hvad hans begge föregångare hafva; han läser **auat** — —.

⁴ Om man vidtager något större förändringar i Rhezelii läsning, kunde man erhålla en antaglig namnform äfven genom att läsa runorna i teckningens ordning. Andra runan kunde vara **K**, som ofta blifvit läst som **þ**; vidare kunde den ena i-runan vara felaktig, föranledd af naturlig fördjupning i stenen. Man erhöle då **arntis**, *Arndís* eller *Ærndís*. Detta namn är väl bekant från isl. urkunder (*Arndís*) och är äfven några gånger träffadt i svenska urkunder, dels i formen *Ærindís*, skrifvet **irintis** Dybeck 8:o 57, dels i formen *Ærndís*, skrifvet **erntis** Dybeck fol. 91 (= L. 724, som har *arntis*). I ett svenskt pergamentsbref från år 1393 träffas gt. **Aendysö**, Lundgren, *Språkliga intyg om hednisk gudatro i Sverige*, s. 26; jfr ATS, X, s. 328. — Jag håller dock den ofvan i texten föreslagna tydningen för sannolikare.

inskriftens läsning, och den enda skilnaden består deri, att några runor erhållit uppenbarligen origtiga former i Bautil.

Fonetisk transskription: *Austæinn [auk N. N. restu stæin] þenna æftir Ketil, bóður sinn. Guð h[ialpi and hans auk] Guss móðir.*

Öfversättning: »Östen (och N. N. reste sten) denna efter Kettil, broder sin. Gud (och) Guds moder h(jelpe hans ande)».

Jag har bibehållit i den fonetiska transskriptionen läsningen *bóður*; det kan hända att utelemnandet af *r* (som saknas i alla tre teckningarna) beror på ristfel, men det är och möjligt att *bóður* varit en uttalsform, i det *r* förlorats genom dissimilation. Ordet skrives på samma sätt Bautil nr 586.¹

SMEDBY, KYRKOÖD. ÖL.
12.

